

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
"18" листопада 2024

**ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ДОСВІД
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

Кваліфікаційні робота магістра

Виконавець: здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти, групи м22СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма: "Соціальна
педагогіка"
Катерина ВЕНЦОВА

Керівник: к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент: к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	6
1.1 Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування як категорія клієнтів соціальної роботи	6
1.2 Аналіз міжнародної та вітчизняної законодавчої бази з питань сирітства	17
1.3 Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні	29
Висновки до першого розділу.....	43
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	44
2.1 Особливості системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Великобританії.....	44
2.2 Перспективи використання в Україні досвіду Великобританії щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування....	67
Висновки до другого розділу	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	79

ВСТУП

Проблема влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається надзвичайно актуальною у сучасному світі. Ця категорія дітей потребує особливої уваги та підтримки з боку суспільства і держави, оскільки вони є найуразливішими членами громади. Відсутність належного піклування та сімейного середовища може призвести до негативних наслідків для їхнього фізичного, психологічного та соціального розвитку.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, є однією з найбільш вразливих категорій населення. Вони стикаються з численними ризиками: від психологічних травм до соціальної ізоляції та дискримінації. Відсутність сімейного середовища негативно впливає на їхній розвиток, знижуючи шанси на успішну соціалізацію та самореалізацію в майбутньому.

На сьогодні в Україні дана проблема набуває особливого значення через соціально-економічні та політичні виклики, зокрема військові дії у країні, які призводять до зростання кількості дітей, що залишилися без батьківського піклування. Традиційні підходи часто не дають бажаних результатів, тому необхідно звертатися до міжнародного досвіду та впроваджувати нові методики і практики.

Вивчення міжнародного досвіду захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, свідчить про ефективність соціальної і соціально-педагогічної роботи з такою категорією дітей. Так, ефективність сімейних форм влаштування висвітлена у працях Д. Берріджа, Д. Гуча, Дж. Тізарда, І. Сінклера, Р. Ламберта; значущість фостерінга як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розкривали Дж. Роу, Дж. Тріселіотіс, К. Вілсон, С. Вотерхаус, Ш. Джордж; позитивний вплив усиновлення та його роль у формуванні свідомості дитини вивчали К. Селлік, Е. Монк; проблема дитинства та соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великій Британії відображена у

працях А. Пламтрі, Б. Франкліна, Д. Арчарда, Р. Кента, Р. Фрімена; специфіка соціальної роботи з дітьми-сиротами окреслена у працях зарубіжних учених А. Нортон, Д. Кіртона, К. Хенвея, М. Хілла, П. Ділуерта, Р. Картера, Х. Салмона.

Міжнародний досвід може стати цінним джерелом знань та практичних рішень. Великобританія має багаторічний досвід у сфері захисту прав дітей та їхнього влаштування. Система опіки та підтримки дітей-сиріт у цій країні вважається однією з найефективніших у світі. Британський підхід базується на принципах найкращих інтересів дитини, індивідуального підходу та активної участі громади у процесі виховання. Вивчення цього досвіду може бути надзвичайно корисним для України, де питання влаштування дітей-сиріт потребує вдосконалення.

Сучасні тенденції в галузі соціальної роботи та захисту прав дітей акцентують увагу на індивідуальному підході, участі громади та міжсекторальній співпраці. Це вимагає від системи опіки гнучкості та відкритості до нових методів роботи. Досвід Великобританії, де такі підходи вже давно інтегровані в практику, може служити прикладом для наслідування.

Актуальність теми зумовлена необхідністю підвищення ефективності української системи опіки над дітьми в умовах сучасних викликів. Впровадження передового досвіду Великобританії може сприяти покращенню якості життя дітей-сиріт, їхній соціалізації та інтеграції в суспільство.

Об'єкт дослідження: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Предмет дослідження: особливості влаштування дітей-сиріт та дітей батьківського піклування у Великобританії.

Мета дослідження: визначення особливостей системи влаштування дітей-сиріт та дітей батьківського піклування у Великобританії задля виявлення можливостей використання її досвіду в Україні.

Завдання дослідження:

1. Виявити стан дослідженості проблеми влаштування дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

2. Проаналізувати форми влаштування дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування в Україні.

3. Здійснити порівняльний аналіз системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні та Великобританії.

4. Визначити перспективи використання в Україні досвіду Великобританії щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Методи дослідження: аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури, синтез, систематизація, абстрагування.

Структура дослідження: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок, із них основного тексту - 71 сторінок.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження визначено, що сирітство залишається однією з найгостріших соціальних проблем в Україні, яка має комплексний характер і вимагає всебічного підходу для свого вирішення. Забезпечення прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є пріоритетним завданням держави та суспільства. Аналіз української системи влаштування таких дітей показує, що, незважаючи на зусилля з адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, існують суттєві виклики, які потребують негайного вирішення.

В Україні розглядаються різні форми влаштування дітей-сиріт: усиновлення, опіка та піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та патронатні сім'ї. Усиновлення визнається найбільш пріоритетною та стабільною формою, що надає дитині повноцінне сімейне середовище і юридичні права, порівняні до прав біологічних дітей. Водночас інституційний догляд, хоча і забезпечує базові потреби, має суттєві недоліки, такі як відсутність індивідуальної уваги, емоційної підтримки та сімейного тепла. Це зумовило розробку стратегії деінституалізації, спрямованої на перехід від інституційного догляду до сімейних форм виховання.

Аналіз системи влаштування дітей-сиріт у Великобританії показав, що вона є однією з найефективніших та найбільш розвинених у світі. Британська система базується на принципі пріоритету сімейних форм виховання, з особливим акцентом на фостерингу та усиновленні. Фостеринг надає дитині можливість жити в сімейному середовищі, отримуючи необхідну підтримку та догляд, тоді як усиновлення забезпечує постійну сім'ю з усіма юридичними правами та обов'язками. Особлива увага приділяється підготовці та підтримці фостерних батьків і соціальних працівників, що включає розвинену систему навчання, регулярні тренінги та психологічну підтримку.

Британський досвід демонструє ефективність комплексної та скоординованої системи захисту дітей-сиріт, яка забезпечує їхній гармонійний розвиток та успішну інтеграцію в суспільство. Пріоритет сімейних форм влаштування, розвинута законодавча база, високий рівень підготовки кадрів та інтегрована підтримка дітей є ключовими елементами цієї успішної моделі.

Для України британський досвід може стати цінним орієнтиром у процесі реформування власної системи соціального захисту дітей. Однак впровадження цього досвіду потребує значних зусиль та комплексних змін. Необхідно вдосконалити правову базу, зокрема розробити та прийняти законодавство, що регулює фостеринг, внести зміни щодо підтримки біологічних сімей та запровадити стандарти якості догляду за дітьми. Розвиток інфраструктури підтримки, включаючи створення центрів підготовки фостерних батьків, розширення мережі соціальних служб та співпраця з громадськими організаціями, є наступним кроком. Крім того, необхідно забезпечити якісну підготовку кадрів шляхом розробки комплексних навчальних програм для фостерних батьків та соціальних працівників.

Отже, лише спільними зусиллями держави, громадських організацій та суспільства можна створити умови, в яких кожна дитина в Україні матиме можливість зростати в люблячій сім'ї та реалізувати свій потенціал. Використання британського досвіду, адаптованого до національних реалій, може стати каталізатором позитивних змін у системі захисту дітей, забезпечуючи реалізацію права кожної дитини на сім'ю та щасливе дитинство. Реформування української системи соціального захисту дітей на основі найкращих міжнародних практик сприятиме гармонійному розвитку дітей-сиріт та їхній повноцінній інтеграції в суспільство, що в довгостроковій перспективі зміцнить соціальну тканину країни та підвищить добробут усіх її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Action for Children. URL: <https://www.actionforchildren.org.uk/>
2. Adoption and Children Act : документ від 2002 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/>
3. Bailey J. D. Orphan Care: An Introduction. *Social Work & Society*. 2009. Vol. 7. Issue 1. P. 1-12.
4. Barnardo's. URL: <https://www.barnardos.org.uk/who-we-are/our-strategy>
5. Catch22. URL: <https://www.catch-22.org.uk/>
6. Children Act : документ від 1989 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/>
7. Children and Social Work Act : документ від 2017 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/>
8. Children's homes research: phase 3. *BASW*. URL: <https://basw.co.uk//childrens-homes-research-phase-3>
9. Children's Rights Alliance for England. URL: <https://www.childreneverwhere.org/what-we-do/>
10. Gypen L., J. Vanderfaeillie, Maeyer S., Belenger L., Holen F. Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic-review. *Children and Youth Services Review*. 2017. Vol. 76. P. 74-83.
11. Jager E. Foster Care Of Aids Orphans: Social Workers' Perspectives. University of Stellenbosch. 2011. 231 p.
12. Lockwood K., Friedman S., C. Cindy. Permanency and the Foster Care System. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*. 2015. Vol. 45. Issue 10. P. 306-315.
13. Murdoch L.. *Imagined orphans : poor families, child welfare, and contested citizenship in London*. New Brunswick, United Kingdom : Rutgers University Press. 2007. 165 p.
14. NSPC. URL: <https://www.nspcc.org.uk/keeping-children-safe/>

15. Office for Standards in Education, Children's Services and Skills. *Gov.UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted>
16. Place2Be. URL: <https://www.place2be.org.uk/>
17. The Fostering Network. URL: <https://www.thefosteringnetwork.org.uk/>
18. YoungMinds. URL: <https://www.tlbbhfoundation.org/>
19. Акімов О., Акімова Л., Майстренко К. Ефективність законодавчого регулювання питань прийому дітей-сиріт в сім'ї: порівняльний аналіз міжнародного досвіду. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Дніпро, 2023. Вип. 6. С. 25-30.
20. Архипова С. Аналіз досвіду влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Великобританії. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології* : зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. 2011. Вип. 1(4). С. 189-195.
21. Бартош О. Навчання теорії і практики соціальної роботи в Україні і за рубежом : методичні рекомендації до курсу. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2021. 34 с.
22. Бондаренко В. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 20(231). С. 199-204.
23. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Підприємство, господарство і право*. Київ, 2020. № 1(287). С. 59-64.
24. Грабовська Г., Галатенко К. Прийомна сім'я як форма опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування: виклики сьогодення. *Юридичний вісник*. Київ, 2022. № 2(63). С. 106-112.
25. Граур А. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, як об'єкт соціально-психологічної допомоги. *Юність науки-2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : зб. тех міжнар. наук.-паркт. конф. студ., аспір. і молод. вчених, Чернігів, 18-19 травня 2016 р. Чернігів, 2016. С. 41-43.

26. Декларація прав дитини : документ від 20.11.1959 р. № 995_384. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/995_384/ (дата звернення: 10.03.2024 р.).

27. Дідківська О., Горемикіна Ю. Забезпечення функціонування закладів інституційного догляду та виховання дітей в умовах війни. *Science and innovation of modern world* : proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. London, May 18-20. 2023. London, 2023. С 576-579.

28. Дрозд А. Зародження та розвиток інституту опіки і піклування в Україні. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути* : тези доп. I Міжнародної наук.-прак. інтернет-конф., Дніпро, 6-7 лютого 2020 р. Дніпро, 2020. С. 417-421.

29. Дрозд І., Дуля А. "Простір добра і підтримки": програма соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., Суми, 9 червня 2022 р. Суми, 2022. С. 138-140.

30. Європейська конвенція про усиновлення дітей : документ від 15.02.2011 р. № 994_a17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/994_a17/ (дата звернення: 12.03.2024 р.).

31. Каламбет Ю. Розвиток фостерної сім'ї : зарубіжний досвід Великої Британії. *Юність науки-2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. і молод. вчених, Чернігів, 18-19 травня 2016 р. Чернігів, 2016. С. 98-101.

32. Кальченко Л. Досвід провідних країн Західної Європи щодо превенції соціального сирітства. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. № 16. С. 127-135.

33. Кальченко Л. Розвиток соціально-педагогічної діяльності щодо превенції соціального сирітства у зарубіжних країнах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2015. № 2(291). Ч. 1. С. 92-103.

34. Карпенко Я. Альтернативні форми виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великій Британії. *Наукові пошуки* : зб. наук. пр. молод. учених. Суми, 2013. Вип. 9. С. 83-90.

35. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення : документ від 29.05.1993 р. № 995_365. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/995_365/ (дата звернення: 12.03.2024 р.).

36. Конвенція про права дитини : документ від 21.12.1989 р. № 995_021. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/995_021/ (дата звернення: 10.03.2024 р.).

37. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/ed20200101/> (дата звернення: 14.03.2024 р.).

38. Кривачук Л. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: установа юридичного статусу. *Актуальні проблеми державного управління*. Одеса, 2021. № 2(40). С. 1-8.

39. Кузьмін В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільство дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціально-психологічний аспект. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти* : зб. наук. пр. 2017. № 1. С. 3-8.

40. Кузьмін В., Мещан І., Лебеденко В. Соціальне партнерство у системі освіти з підтримки дітей-сиріт в Україні. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-паркт. конф., Ніжин, 24 листопада 2020 р. Ніжин, 2020. С. 115-117.

41. Лешанич Л. Досвід застосування фостерного виховання в деяких зарубіжних країнах. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. Ужгород, 2023. № 4. С. 152-155.

42. Лєскова Л. Дитячі будинки сімейного типу як інститут соціалізації дітей. *World Science*. 2016. № 9(13). С. 24-27.

43. Лозицький С. Досвід функціонування інституту прийомних сімей за кордоном. *Наукові пошуки* : зб. наук. пр. молод. учених. Суми, 2014. Вип. 11. С. 179-182.

44. Майстренко К., Акімов О., Акімова Л. Публічна політика у контексті програм розвитку соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в Україні. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2023. Вип. 4. С. 38-44.

45. Макар Л. Підготовка майбутнього соціального педагога до професійної діяльності з дітьми-сиротами в загальноосвітніх школах-інтернатах. *Соціальна робота: виклики сьогодення* : зб. тез XII Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль. 25-26 травня 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 30-32.

46. Мартинов Д. Соціально-психологічні проблеми дітей, які потрапляють на виховання в заклади інтернатного типу. *Юність науки - 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. і молод. вчених, Чернігів, 17-18 квітня 2019 р. Чернігів, 2019. С. 37-38.

47. Мартовицька Н. Ефективні складові системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великій Британії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2013. I(7) Issue: 14. С. 147-151.

48. Машкаринець-Бутко А. Феномен соціального сирітства в Україні. *Current Issues and Prospects for the Development of Scientific Research. Pedagogy and Education* : proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference. С. 75-84.

49. Мельничк О. До питання про аналіз інституту усиновлення: теоретико-правовий аспект. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 88-92.

50. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. URL: <https://mon.gov.ua/natsionalna-strategiya-reformuvannya-sistemi-internativ> (дата звернення: 20.03.2024 р.).

51. Овчаренко К. Правовий статус дітей, позбавлених батьківського піклування. *Молода наука - 2015* : зб. наук. пр. студ., аспір. і молод. вчених. Запоріжжя, 2015. Т. V. С. 255-257.

52. Падун Є. Поняття та сутність інституту прийомної сім'ї. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези допов. VII Всеукр. наук.-теорет. конф., Київ, 29 жовтня 2015 р. Київ, 2015. С. 149-151.

53. Пліско Є., Тіщенко В. Аналіз сучасного стану соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2022. Вип. 17(2). С. 42-52.

54. Повстюк О. Соціальна інтеграція дітей-сиріт. *Професійний розвиток та становлення особистості сучасного фахівця в умовах освітнього простору* : матеріали X Всеукр. студ. наук.-паркт. конф., Хмельницький, 19-20 листопада 2020 р. Хмельницький, 2020. С. 83-84.

55. Поліщук О. Характерні особливості роботи соціального педагога з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Київ, 2019. № 6(329), Ч. I. С. 118-126.

56. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/2342-15/> (дата звернення: 17.03.2024 р.).

57. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua//20/95-/> (дата звернення: 17.03.2024 р.).

58. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/2402-14/> (дата звернення: 15.03.2024 р.).

59. Роєнко С. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. Вип. 1(4). С. 40-49.

60. Сабат Н., Плєскун У. Підготовка вихованців ДБСТ до самостійного життя. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи* : тези допов. V Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 24 квітня 2020 р. Івано-Франківськ, 2020. С. 151-155.

61. Сімейний Кодекс України : документ від 10.01.2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/2947-14/> (дата звернення: 14.03.2024 р.).

62. Солоха Д., Задорожня Т. Аналіз процесу усиновлення дітей в Україні. *Обліково-аналітичні і статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці* : зб. тез. та матер. XIV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Ірпінь, 26 листопада-3 грудня 2018 р. Ірпінь, 2018. С. 207-210.

63. Сприндис С., Протопопова Я. До питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах бойових дій. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 29 березня 2024 р. Харків, 2024. С. 217-219.

64. Терновець О. Деякі аспекти профілактики соціального сирітства. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. № 22 (257). Ч. VIII. С. 201-210.

65. Токарчук Л. Дитячий будинок сімейного типу: питання правового регулювання. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 64-69.

66. Утенко Н. Досвід впровадження інституту "фостерної сім'ї" в соціальній роботі зарубіжних країн. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Ніжин, 21 травня 2024 р. Ніжин, 2024. С. 99-103.

67. Чернописька Х. Концептуалізація понять "соціальне сирітство" та "соціальні сирота" в науковому дискурсі. *Вісник НТУУ "КПІ. Політологія. Соціологія. Право"*. 2015. Вип. 3/4(27/28). С. 84-89.

68. Чулик М. Охорона дитинства як національний пріоритет України. *Культура як феномен людського духу* : зб. тез допов. V Міжнар. наук. конф. курс. і студ. С. 126-128.

69. Шелевер О. Зарубіжний досвід опіки дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. № 32-33. С. 76-79.

70. Шепелева Г. Діти-сироти як специфічна соціальна група. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 58. С. 119-122.

71. Ярошик Р. Сімейні форми опіки дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., Ніжин, 13 травня 2021 р. Ніжин, 2021. С. 49-51.